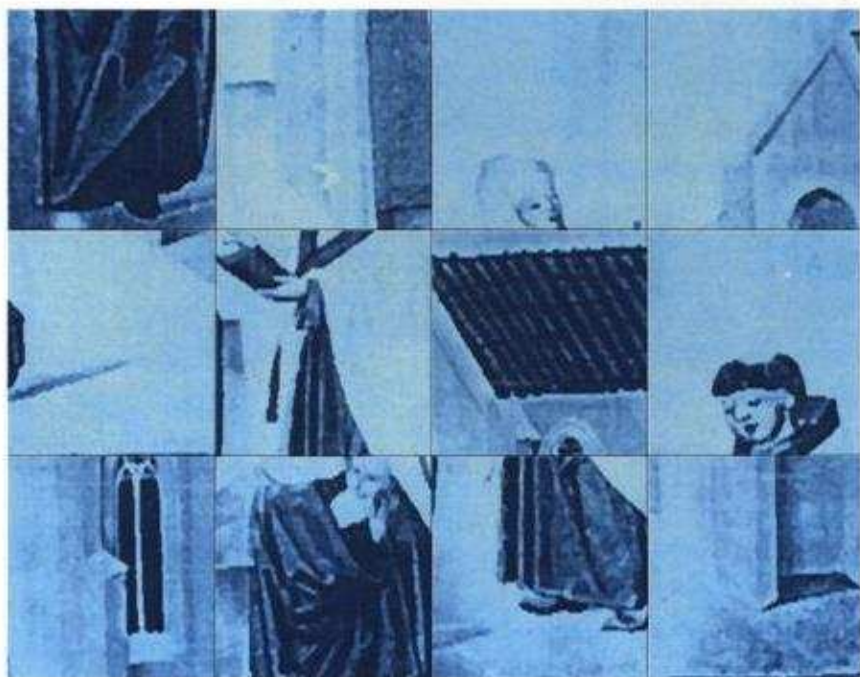

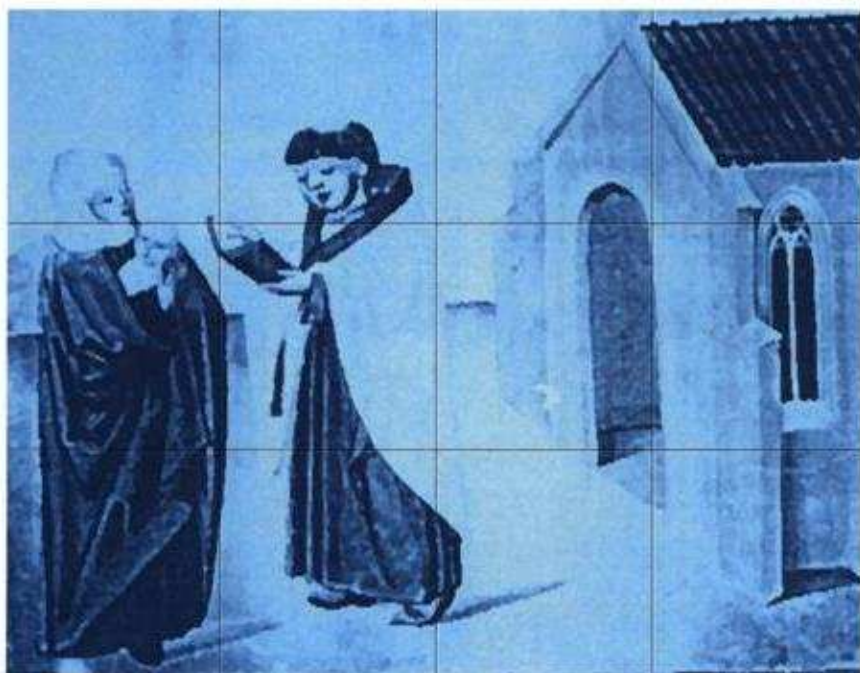
Bárth Dániel

ESKÜVŐ, KERESZTELŐ, AVATÁS

Egyház és népi kultúra a kora újkori Magyarországon

A kötet XVI–XVIII. századi, magyarországi, katolikus és protestáns egyházi források elemzésével közelíti meg az egyházi irányítás és a népi kultúra összetett kapcsolatának kérdését a házasságkötés, a keresztelő és az asszonyavatás szokáskörén keresztül. A szerző — forrásbázisát és irányultságát tekintve — a történeti szokáskutatás, illetve az egyház- és liturgiátörténet metszéspontján mozog, ugyanakkor szándékai szerint jelen munka egyben az európai mentalitástörténet főbb vonulataihoz csatlakozik. A korabeli levéltári és nyomtatott források néprajzi szempontú megközelítése lehetőséget nyújt arra, hogy a bemutatott adatok mögött egyúttal a kora újkor mindennapi életének, „alulnézeti történelmének” egy vékony szelete is megmutatkozzék.

2500

SZÖVEGEK ÉS ELEMZÉSEK

1.

Sorozatszerkesztő

Voigt Vilmos

MTA–ELTE

Folklor Szövegelemzési Kutatócsoport

Bárth Dániel

ESKÜVŐ, KERESZTELŐ, AVATÁS

Egyház és népi kultúra a kora újkori
Magyarországon

Budapest

2005

Megjelent a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma és a Nemzeti Kulturális Alapprogram Ismeretterjesztés és Környezetkultúra Kollégiuma támogatásával.

Tördelés, számítógépes előkészítés
Lappints Virág

Angol fordítás
Gulyás Judit

© Bárh Dániel

ISSN 1786-7606
ISBN 963 463 741 8

Kiadja a
Magyar Tudományos Akadémia – Eötvös Loránd Tudományegyetem
Folklór Szövegelemzési Kutatócsoportja
(1088 Budapest, Múzeum krt. 6-8.; mtafszkcs@ludens.elte.hu).

TARTALOMJEGYZÉK

<i>Előszó</i>	5
Háttér: teóriák és források.....	7
BEVEZETŐ.....	7
EGYHÁZ ÉS NÉPI KULTÚRA A KORA ÚJKORBAN: EURÓPAI MODELLEK ÉS MEGKÖZELÍTÉSEK.....	10
VALLÁS ÉS TÁRSADALOM A KORA ÚJKORI MAGYARORSZÁGON: KIINDULÓPONT ÉS HIPOTÉZIS.....	16
AZ EGYHÁZI IRÁNYÍTÁS ÉS A NÉPI KULTÚRA KAPCSOLATÁNAK KORA ÚJKORI FORRÁSAI.....	19
A kora újkori egyházi források általános természete	19
Szerbartáskönyvek.....	20
Zsinati határozatok.....	29
Egyházlátogatási jegyzőkönyvek.....	32
Plébániai iratok	35
Miscellanea	37
Esküvő.....	39
A HÁZASSÁG KÖRÜLI SZOKÁSOK TÖRTÉNETI KUTATÁSA.....	39
EGYHÁZ ÉS HÁZASSÁGKÖTÉS.....	42
AZ IRÁNYÍTÁS TÉNYEZŐI	45
Az esküvő helye.....	45
Az esküvő időpontja	49
A házasulók életkora.....	54
A jegyesek felkészítése.....	57
Szexualitás az esküvő előtt.....	59
A házasság kihirdetése.....	61
A rokonság akadályai	66
Szabad akarat, szabadság.....	68
Egy bácskai példa	70
Lakodalom.....	79
Az esküvő ára.....	83
Az egyházi bíráskodás mint irányító tényező.....	85
AZ ESKÜVŐ LITURGIÁJA.....	91

A házassági liturgia történeti fejlődése	91
Szertartáselemek	96
1. Kérdések	96
2. Copulatio	99
3. Eskü	100
„Ósi magyar szokás szerint”	100
Az eskü szerepe a középkori házasságkötésnél	104
Eskü az eljegyzésnél	106
Házassági eskü a katolikus egyházi gyakorlatban	107
Házassági eskü a kora újkori szertartáskönyvek tükrében	107
Az „ósi magyar szokás” sztereotípiájának kialakulása	111
A házassági eskü európai párhuzamai	112
Házassági eskü a görög katolikus szertartásrendben	116
Házassági eskü a protestáns egyházi gyakorlatban	117
Házassági eskü a református egyházi gyakorlatban	119
Házassági eskü az unitárius gyakorlatban	122
Házassági eskü az evangélikus egyházban	123
A házassági eskü szerepe a népi gondolkodásban	124
4. Gyűrűváltás	127
5. Nászáldás	130
6. Prédikáció	132
7. Újasszony-avatás	139
 Keresztelő	 143
KUTATÁSTÖRTÉNETI ELŐZMÉNYEK	143
EGYHÁZ ÉS KERESZTELÉS	145
AZ IRÁNYÍTÁS TÉNYEZŐI	148
A keresztelés helye és ideje	148
A keresztelés formája és eszközei	153
Szükségkeresztelés	160
A keresztelés alanya	165
Kereszteletlenek	170
Keresztszülők	172
Anyakönyvezés	176
Áldomás	183
Vegyesházasságok és keresztelés	185
A KERESZTELÉS LITURGIÁJA	187
A keresztelés magyarországi liturgiájának történeti vázlata	187

A kereszteleés szertartáselemeinek XVI–XVIII. századi adattára.....	192
Katolikus liturgia	192
1. A szertartás bevezetése, hívallás, ördögűzés	192
2. Könyörgések.....	194
3. Só.....	194
4. Könyörgések.....	196
5. Ördögűzés.....	196
6. Könyörgések.....	197
7. Evangélium	199
8. Ördögűzés.....	199
9. „Nyílj meg...” (Epheta).....	200
10. Bevezetés.....	201
11. Hívallás.....	201
12. Kereszteleés.....	202
13. Krizma, fehér ruha, gyertya.....	202
14. A szertartás befejezése	203
Protestáns liturgia.....	203
Református agendák	203
1. Tanítás	203
2. Miatyánk.....	204
3. Kereszteleés.....	204
4. Áldás	205
Samorjai János agendája (1636)	206
Evangélikus agendák	207
 Avatás.....	211
KUTATÁSTÖRTÉNETI ELŐZMÉNYEK	211
EGYHÁZ ÉS ASSZONYAVATÁS	212
 Összefoglalás	221
 Hivatkozott források és irodalom	227
Levéltárak, könyvtárak, kéziratárak (rövidítések).....	227
Nyomtatott katolikus szertartáskönyvek	227
Nyomtatott protestáns szertartáskönyvek	236
Irodalom.....	239
 Summary	272